

Osvrt na knjigu "Pružena ruka" (Slobodan Lang & Vesna Ivanović)

(Book Review "Pružena ruka" (Slobodan Lang & Vesna Ivanović))

Mato Artuković

Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod

Rat je kroz svu povijest bio stanje u kojemu su kako pojedinci tako i cijeli narodi izloženi najvećim duševnim, duhovnim i materijalnim patnjama i stradanjima. Bezbrojne knjige napisane su i o ratnim "vještinama", i o svim oblicima stradanja u ratu. Povijest, psihologija, filozofija, teologija, medicina, sociologija, i mnoge druge znanosti i znanstvenici davali su svoje doprinose proučavanju raznih fenomena rata. Ova je knjiga na neki način izuzetak u toj beskrajnoj literaturi. Izuzetak je ponajprije po postanku i nakani. Izuzetak je i po sadržaju. Knjiga je svjedočanstvo velikoga broja ljudi iz svih krajeva Hrvatske, Bosne i Hercegovine te s Kosova, ali je zapravo nastala kao plod osobnoga duboko proživljenog ljudskog, vjerskog i intelektualnog stava dra Langa prema patnji čovjeka kao misteriju. On je našoj javnosti i ranije bio poznat kao osoba koja je prije nego drugi uspijevala prepoznati krizne trenutke koji bi mogli postati žarištem nesreća, i stavljao je svoje i ljudske i intelektualne potencijale u zaštitu ugroženih (rudari na Kosovu). Budući da je sam, najprije kao predstavnik ministra Mate Granića, a potom kao savjetnik predsjednika Tuđmana, bio svjedok, i to vrlo upućen i vjerodostojan svjedok, velikih stradanja ljudi u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, dr Lang se susreo s mnogim primjerima požrtvovnih, nesebičnih ljudi spremnih na pomoć drugima do žrtve vlastitoga života, ljudi koji su ga potaknuli na važnu misao: "Buduće generacije imaju pravo da im znanost ne istražuje samo bolest i zlo, već i zdravlje i dobro" (str. 368). Tako je pokrenut sretno inspirirani projekt "Pružena ruka" (u prosincu 1998.), kojim se željelo istražiti, prikupiti i predstaviti i našoj i svjetskoj javnosti primjere koji pokazuju da dobro nije nemoćno ni u vrijeme kada zlo doživljava kulminaciju – u vrijeme rata. Inspiracija se nametnula sama od sebe. Gdjegod se čovjek tada okrenuo, sve su oko njega bili simboli. U rujnu 1991. avioni JNA bombardirali su Vinkovce. Stradalo je tada i raspelo, rad kiparice Lojzike Ulman. Na križu je Krist ostao visiti, ali na jednoj ruci. "Ranjeni Krist" i njegova "pružena ruka" postali su temeljna inspiracija osobnoga angažmana dra Langa u ratu. Ovo je djelo njegov životni stav, ali je ispričan kroz iskustvo drugih, mnogih ljudi, čiji je životni stav i opredjeljenje utemeljeno i oplemenjeno na idejama "Ranjenog Krista", toga najvećeg učitelja ljudi i reformatora međuljudskih odnosa; ljudi koji su također u Abrahamu, u nadi protiv svake nade, našli inspiraciju da se okupe za dobro, a ne da se u suočavanju sa zlom zadovolje kritikom i povlačenjem; ljudi koji u kamenim pločama što ih je Mojsije donio sa Sinaja vide, ne samo najveću baštinu čovječanstva, nego i obvezu koja i danas obvezuje svakog čovjeka.

Uvodne misli u knjizi nameću nam se kao pravi ispit savjesti. Dr Lang primjećuje: činilo se zlo, pokušavalo se činiti dobro. "Rastao je i broj ljudi koji su se povlačili iz djelovanja. Među ovima je bilo mnogo školovanih ljudi, izvan direktno ugroženih područja. Oni su moralno opravdanje nalazili u korištenju i neprimjerenih metoda u suprotstavljanju sve većoj agresiji. Već se dugo vremena moralno osuđivalo stav po kojemu cilj opravdava sredstva, što je ispravno, ali se u to ime uzimalo pravo vlastitog nedjelovanja, što je krivo. Dijagnoza bez terapije je nemoralna" (str. 11-12). Velik broj ljudi koji nisu bili izravno ugroženi su se, u strahu "da i nesvjesno ne učine zlo", potpuno pasivizirali. "Oni su odlučili da je najbolje da ne čine ništa, ne zato što će popraviti stanje ili nekome pomoći, već zato što su ocijenili da će im to u najvećoj mjeri omogućiti da nastave dotadašnjim načinom života" (str. 12). Ovo je svakako sasvim točna konstatacija, povijesna istina koju će potvrditi svaka žrtva rata: pojedinci, sela i gradovi i narodi. Na ovoj činjenici koju je uočio dr Lang počiva i temeljni nesporazum oko tumačenja karaktera Domovinskog rata, koji su u Hrvatskoj nametnuli oni koji ustrajno krivotvore njegovu bit. A bit ovoga rata jest obrana od agresije koju je na Hrvatsku, Sloveniju, Kosovo, Bosnu i Hercegovinu izvršio komunistički vrh u Beogradu s Miloševićem i generalima JNA na čelu najprije da bi spasili komunizam, a vrlo brzo da bi ostvarili velikosrpski program. Za osobni angažman dra Langa važna je sljedeća misao: "Međutim, u sukobu koji je počinjao, činjenje zla je bio zločin, ali najveći propust je bio ne činiti dobro. U ovim i svim budućima ratovima, nezaobilazna je moralna obveza svih – činiti dobro" (str. 12).

Krajem 1992. i početkom 1993. konkretnu djelatnost započinje afirmacijom istraživanja "Pružena ruka" u Centru za ljudska prava i zdravlje "Francois Xavier Bagound" Škole javnog zdravstva u Harwardu. Istaknuta su značajna područja kojima je prijeko potrebna ozbiljna briga međunarodne zajednice: sprečavanje genocida, bolnica u ratu, zaštita zarobljenika, zaštita prognanika i dobri ljudi u ratu čija djela treba istražiti, zabilježiti i objaviti kako bi iskustvo "pravednika

među narodima" postalo svojina cijeloga svijeta, jer su civili u svijetu u svim ratovima najveće žrtve (str. 353-355). Tako je nastala misao o ovoj knjizi u kojoj su skupljeni mnogi primjeri gdje je dobro motiviralo ljude da se usprotive poplavi zla koja je bila, s jedne strane pripremljena u velikosrpskom programu u Beogradu, a s druge strane, mislimo da se nipošto nećemo ogriješiti o istinu ako kažemo da je međunarodna zajednica dopustila planerima velikosrpskog programa da podignu ustave te poplave.

Potpuno se možemo suglasiti s autorom kada konstatira: "Dobrotu treba istraživati... Previše je vremena posvećeno zlu, treba više pažnje posvetiti dobru. Dobro običnih ljudi – uglavnom sakrivenih u anonimnosti – su blago koje treba otkriti i objaviti... Važno je da naši mladi čuju sve. Zašto da naša djeca i njihova djeca poznaju samo okrutnost i mučenje, pljačku i progone, zlo i zločine, prevare i laži, a ne čuju ništa o ljepoti dobrote, o običnim ženama i muškarcima koji su se jednostavno pojavili, okupili i činili dobra" (str. 15).

U prvom dijelu ove knjige pod naslovom "Svjedočenja" (str. 21-347) skupljena su mnoga i raznovrsna svjedočenja ljudi o "malim" doprinosima (osiguranje proteze za nogu iz donacije mladiću – str. 56-57) i velikim pothvatima: proboj "washingtonskoga zida šutnje i mržnja" (str. 23), neumorni rad Nacionalnog ureda Službe traženja Hrvatskog Crvenog križa (str. 41-44), razmjena zarobljenih iz logora Manjača (str. 49-54), spašavanje 289 retardirane djece iz Zavoda u Vrlici (str. 64-67), pa hrabrost žena u opkoljenom i bombardiranom Dubrovniku, koje su pozvale da nitko ne napušta Grad u vrijeme najtežih stradanja, i drugi primjeri borbe ovoga grada da "kruna svih hrvatskih gradova" ne padne u ruke neprijatelju (str. 70-82). "Priče o gradu" legendarnoga Siniše Glavaševića (str. 101-103) ovdje se ponavljaju, iako su već kao i njegova sudbina i ubojstvo kao i ubojice Vukovara, nasiljem nad memorijom zaboravljene. Ovdje su u pamet dozване "Čelije u plamenu" (str. 104-105), kojima je određena ista sudbina. Svjedočenje o "blokadi" (str. 119-120) nije samo svjedočenje osobnih doživljaja, nije samo pouka da se mora učiti od povijesti, nego dragocjeni dokument za povjesničare da rekonstruiraju zbivanja u onim teškim trenucima (str. 121-130). Bez preuzimanja odgovornosti za teški grijeh propustom i od strane UNPROFOR-a i od strane susjeda Srba, teško da će se postići taj "suživot", za koji svi kažu da im je ideal. Napose bi Hrvatska trebala pred sebe i svoju javnost ponovno iznijeti "Apele za bolnicu" dr Vesne Bosanac (str. 134-136), jer je bitno da se oni najprije u Hrvatskoj osvježe, u Hrvatskoj u kojoj se memorija nasilno isisava. Davor kao humani centar svijeta u teškim vremenima progona Hrvata i Bošnjaka iz Bosne i Hercegovine predstavljen je također u knjizi (str. 142-149). Za informaciju čitatelju spomenut ću da su toj tragediji posvećene dvije knjige Hrvatskog instituta za povijest – Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje: Simun Penava, Davor – humani centar svijeta, I-II, Slavonski Brod 2004. "Konvoj Libertas", čudesno oslobađanje Dubrovnika, i slike i misli iz opkoljenog Dubrovnika (str. 170-195) važan su povijesni dokument. Dragocjena su svjedočanstva o akciji "Spasimo život" koju su pokrenuli Hrvatski Crveni križ i međunarodni Crveni križ u vrijeme najžešćih borbi za oslobađanje Hrvatske, napose poslije "Oluje" (str. 196-209) da bi se pomoglo srpskom stanovništvu koje je ostalo nakon sloma vojske srpskih pobunjenika. Treba skupiti sva ta dragocjena iskustva dobročinstava i predstaviti ih svijetu. Jer i ona zaslužuju pažnju i zahvalu svima koji su dobro činili, kao što zlo i zločinci zaslužuju osudu. Ne vidimo razlog zašto akcija "Spasimo život" nije danas zaslužila veću pozornost u domaćoj javnosti kao službena politika Republike Hrvatske, jer ju je ostvarivao predstavnik države odnosno državne institucije. Famosna kvalifikacija "zločinački pothvat" uz ove argumente ne bi tako slavodobitno bila u ustima onih koji hrvatskom narodu opet žele nametnuti stigmatu genocidnosti kad bi se navela svjedočanstva svjedoka akcije "Spasimo život".

Iskustva dobra u Bosni i Hercegovini, napose humanitarni konvoj "Bijeli put" i čudesni rad Hrvatske bolnice "Dr fra Mato Nikolić" u Novoj Biljoj, s toliko pojedinosti o hrabrosti pojedinaca svih zvanja i zanimanja prikazani su tako dokumenatno da bude poštovanje, da zaista impresionira i požrtvovnost liječnika i duboka mudrost seljaka i nepokolebljiva vjera dušobrižnika (str. 212-304). To su velike stranice ne samo ove knjige, nego i povijesti ovoga bosanskoga hrvatskog naroda, povijesti koja pokazuje da velika vremena nisu pretutnjala preko malih ljudi.

Na kraju ovoga dijela su svjedočenja s Kosova gdje je Milošević započeo svoj krvavi pohod na sve narode u bivšoj Jugoslaviji, ali gdje je i završio (barem za neko vrijeme) velikosrpski program.

Drugi dio knjige nosi naslov "Istraživanje" (str. 351-406). Predstavljena je najprije geneza projekta, o čemu je već bilo riječi. Autor je predstavio iskustva Yad Vashem-a i ideju "Pravednici među narodima", koja bi trebala biti uzor za pristup problemu stradanja i dobra u svim ratovima na svijetu. Projekt "Pružena ruka" na tragu je te ideje sa svojom velikom pozitivnom nakanom da se istraži i prezentira dobro učinjeno u ratnim stradanjima. Pisma što ih je autor donio (str. 370-393), koja je uputio raznim institucijama i pojedincima, dragocjen su povijesni dokument jednoga vremena. Njihov je autor ujedno i savjetnik Predsjednika Republike Hrvatske dra Franje Tuđmana za humanitarna pitanja pa prema tome u njima i uopće u radu koji je ovdje predstavljen moramo gledati i službenu politiku Republike Hrvatske.

Knjiga "Pružena ruka" dra Slobodana Langa i dr Vesne Ivanović predstavlja dobro, vrijedno i korisno djelo, korisno kao poticaj da istražimo i predstavimo dobro koje je učinjeno u ratu; korisno kao djelo iz kojega će se crpiti inspiracija za osobno trajno opredjeljenje da se čini dobro u svim pa i u najpogibelniji trenucima kao što je rat; korisno kao djelo kojim će se potaknuti mlađi naraštaj na

beskompromisnu odluku da se čini dobro baš u najtežim danima osobne i narodne povijesti. Moglo bi napokon biti korisno i za one koji su u ovom ratu, zaštićeni ili svojim pozicijama ili udaljenošću od nekoliko kolometara ili nekoliko stotina ili desetaka tisuća kilometara od mjesta krvavih stradanja, neodgovorno i indiferentno počinili u nebo vapijući teški grijeh propustom, da požale, ako žele, što su ih velika vremena našla na spavanju. Najveći broj tih krivaca u zemlji i inozemstvu krivotvorenjem povijesti, izjednačavanjem agresora i žrtve, žele umanjiti svoju krivicu, ali time ponovno oskvrnjuju žrtve i žrtvu kao misterij. Ali ova knjiga može žrtvu osvijestiti u ponosu. To je daleko važnije od svega što se kroji po svim uredima vlada i vladara i zakutcima stranaka i stranačkih vođa, koji misle da je nečiji život nekoga u posljednjem selu manje vrijedan od onoga u dvoru moćnika. Napokon ova knjiga bit će korisna povjesničarima jer su tu sabrana iskustva dostojna povjerenja. Preporučili bismo samo Izdavaču, ako dođe do novog izdanja, da ukloni mnoge tiskarske pogreške, koje često mijenjaju i smisao. Knjigu bi svakako trebao dotjerati i lektor. U svakom slučaju ovo je jedna od poticajnih knjiga s misijom, koja želi potaknuti istraživanje dobra u ratu, ali ujedno je i ustuk isisavanju memorije i obrana protiv krivotvorenja povijesti koje trenutno vlada hrvatskim medijskim prostorom. Stoga je iskreno preporučujemo.

Kontakt: Dr.sc. Mato Artuković, prof.

Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje

Slavonski Brod, Starčevićeva 8

Tel./fax.: 035/447-243

e-mail: hi-povijest@sb.t-com.hr